

vnaprej. To bi bila čisto navadna strahopetnost, pa naj jo prikrivamo s še takimi retoričnimi izmisleki. Čemu ne bi suvereno ponudili svoje formule za razrešitev jugoslovanske kome? Še toliko prej, ker smo od vseh narodov v Jugoslaviji edini razbremenjeni zgodovinskih medetničnih travm. In še vrsta razlogov govori v prid večji slovenski ofenzivnosti. Razvita mednarodna skupnost bi nam takoj in z veseljem priskočila na pomoč, tako politično kot gospodarsko. Zgolj moledovanja za razumevanje čisto posebne in enkratne specifičnosti pa nihče prav rad ne posluša.

In smo spet pri slovenskem pisatelju. Že Edvard Kocbek je daljnega leta enainštirideset med temeljne točke Osvobodilne fronte postavil zahtevo po preoblikovanju slovenskega narodnega značaja. In danes smo pravzaprav še zmerom na istem izhodiščnem položaju. V nekakšni shizofreniji. Na eni strani pritoževanje nad našo majhnostjo, zgodovinsko tragičnostjo in suicidno držo, na drugi strani pa napihovanje o enkratnosti biti Slovenec. Oboje gre v resnici skupaj, kakšne posebej privlačne perspektive pa ni mogoče videti ne na enem ne na drugem polu.

Slovenski pisatelj kot državljan lahko o vsem tem pove marsikatero trezno in samozavestno besedo. Zmogel jo je tistega zgodovinskega sedemindvajsetega aprila pred devetinštiridesetimi leti in ne vidim najmanjšega razloga, da bi se dandanes zabubil v alibi splendid isolation. V resnici se prav nič ne bojim, da slovensko pisateljsko občestvo ne bi opravilo svoje dolžnosti. In to brez kakršnihkoli naukov od zunaj. Pa čeprav so bili pisatelji skozi zgodovino skrajno mizerni politiki. In smo še zdaj. Dobro je vsaj to, da se tega natančno zavedamo.

Peter
Kolšek

Spoštovani Ciril Zlobec

V novi anketi Sodobnosti gre torej za to, da bi »izmerili utrip današnjega slovenstva«. In na vrsti so, kot pravite, »pisatelji in pesniki«. To najbrž že pomeni, da tenko anketno uho domneva, da je prislono naravnost k srcu sedanjega slovenstva, saj že predolgo vemo, v kakšnem ritmu utripajo slovenska pisateljska in zlasti pesniška srca. Ta ritem je bil po vojni, posebej v petdesetih in šestdesetih letih, ničkolikokrat popisan, analiziran, zavračan, celo zviška zaničevan in »presežen«, – da bi ga zdaj, v času nežnega političnega prevrata, znova in s cela prepoznali kot svojo optimalno telesno temperaturo, kot najpopolnejše utripanje svojega izmučenega, a morda vendarle kmalu pomlajenega slovenskega telesa. Kakšen je torej zadnji – in zagotovo ne poslednji – elektrokardiogram slovenskih pisateljskih in pesniških src?

Hočem reči, vprašalnik (tako logičen, tako konsekventno deduktiven) se v enem od svojih vprašanj sicer sprašuje o civilizacijskem modelu, v katerem pisateljsko srce in srce naroda bijeta kot ena sama usodna in občutljiva naprava, a hkrati so vprašanja v celoti zastavljena v horizontu takega

modela. Namreč: meriti utrip slovenstva med pisatelji. Prepričan sem, da bo glede slovenstva izmera vsekakor dobra; bolj kot bi bila tedaj, če bi merili literarni »vodostaj«.

Seveda ne mislim, da je stvar vredna zgolj posmeha, še manj, da je z njim karkoli rešljivo. S historičnega vidika je travmatično razmerje med »pisateljstvom in slovenstvom« (prva anketna pobuda za preiščevanje je nedvomno paradigmatična) ravno tako razumljivo in upravičeno, kot je in zdi se, da vedno bolj – zapleteno. V resnici je tako, da so se s slovenstvom, do osebno tragičnih razsežnosti, ukvarjali vsi veliki Slovenci; in skoraj vsi veliki Slovenci so bili pisatelji ali pa je bila literatura vsaj njihov bistveni opravek. Naj ostanem v tem stoletju: od Cankarja in Vidmarja do Kocbeka in Pirjevca. Nasproti mi prihaja spomin, ki sega nazaj kakšno desetletje in pol. V časopisu sem prebral poročilo ali kaj, šlo je za pomemben dogodek: izšle so Kocbekove pesmi v tistih dveh kvadratah zajetnih knjigah. Novinar je poročal, da ju je pesnik, ko sta prispeli iz tiskarne še »topli«, poljubil in dejal nekako takole: hvaležen sem usodi, ki mi je namenila slovenstvo. Natanko se spominjam, kako sem tedaj zadržtel od neznanskega čustva, katarzičnega občutka pripadnosti.

Kasneje sem o Kocbekovih besedah, ki v kontekstu njegovega literarnega in pričevanjskega opusa seveda niso nič izjemnega, še velikokrat razmišljal – in vedno bolj izgubljal njihovo vročo, emotivno jedro. Navsezadnje, kaj pomeni Usoda kot Slovenstvo? To, da pišem (kolikor pač pišem in kakor pišem, saj si ničesar ne domišljam) v slovenščini? Da že dvajset let živim v Ljubljani, diham zrak med Šmarno goro, Menino in Krimom? Toda riba živi v vodi in ptič spi na drevesu; kaj je na tem tako posebnega?

Med anketnimi spodbudami je tudi beseda o »nekakšni planetarni zavesti«. Seveda, o tem smo govorili v Pirjevčevem seminarju (in še bolj po njem) tam nekje na začetku sedemdesetih let. To so bili pač prvi slovenski nastavki McLuhanovega informacijskega projekta sveta kot »vesoljske vasi«. In tedaj smo se tudi v resnici počutili takó: ne da je slovenstvo nekaj, do česar je treba biti averziven (čeprav ne zanikam, da niso šli nekateri konjunktorni intelektualni poudarki tudi v to smer), ampak da je to pač tisto, kar je samo po sebi umevno, da je potrebno čez slovenske travme in blokade napraviti križ in živeti s svetom, in to intelektualno in senzualno odprto. Ne vem, če je to že popolna »planetarna zavest«, a še danes mislim, da je produktivna in da ni zgolj »nekakšna«. Slovar današnjih »planetarnih« ambicij slovenstva je v ekstenzivnem smislu gotovo bolj kompletiran (predvsem zaradi postmoderne terminologije), toda vprašanje je, če ni osnovna, naravna in logična zamisel o moderni subjektiviteti slovenstva (ki seveda ni stara le tri mesece) s sedanjim nenehnim in v bistvu ponižnim forsiranjem »Evrope« zreducirana zgolj na formalno-operativne in torej kibernetične aspiracije. Kaj pa ubogo slovensko senzualno, emotivno, spiritualno »telo«? Pesnik Šalamun je pred dobro četrtno stoletja zapisal tisti znani, za usodo modernega slovenstva nedvomno epohalni verz; a mislim, da zdaj ne gre več za to, da bi se, naveličani svoje tečne plemenske substance, kamorkoli izseljevali (najpogosteje smo se seveda vase), ampak za to, da bi od tega sveta, ki ni samo Evropa in sploh ne le Evropa na določen način, kaj malega použili in se ga naužili. Da bi preprosto bili, kar smo, in da bi se nehali mučiti s tem, da sploh smo in kakor smo.

Mislim tedaj, da nam je »planetarna zavest« – ne glede na to, v katerih polpreteklih ali sedanjih teoretičnih gnezdh se generira – zagotovo

potrebna, danes še bolj kot včeraj. Kakor bi nam bila potrebna tudi obilnejša tradicija svobodnjaštva, se pravi (ne samo pesniškega, na pol mitičnega) freigeistovstva, libertinstva in morda tudi zglednega boemstva. Tu smo zelo tenki; in čisto nič ni čudno, da vedno znova in brez sramu padamo na hrbet že ob zapeljivem šepetu ideologij, ki jim, kar zadeva Slovence, s polno, eruptivno militantnostjo niti ni treba nastopiti. Še enkrat bom omenil pokojnega Pirjevca, ki seveda ni bil enostaven Slovenec in si v zvezi z njim že dolgo ne delam zgolj bukoličnih iluzij. A do nedavnega sem si domišljjal, vsaj za svojo generacijo, da nas je Ahac zavaroval, enkrat za vselej, pred slepilom ideologij. Da nam je pokazal, da obstaja tudi nekaj takega, kot je polno slovensko telo, ki je a priori brez greha in brez krivde – in torej tudi brez apriornega junaštva. Zdaj vidim, da sem nekoliko zablodil; in da sem bil slab študent, ki danes ni sposoben razumeti nove – in tako strastne – ideološke polarizacije v »novi« slovenski družbi kot nekaj samo po sebi umevnega; kot nekaj, čemur se ob malo višji svobodnjaški kondiciji ne bi bilo mogoče izogniti.

Ah ne, se tolažim, stvar je samo v tem, da sem (saj so takšne ankete tudi legitimne intervencije v intimo, ali ne?) nekakšen Štajerec, ki za mučno »krajinsko« eshatologijo nima pravih talentov. In res, če odštejem tisto (in gotovo še kakšno bolj gimnazijsko) epizodo s Kocbekovo slovensko usodo, moram priznati, da me je v narodnih zadevah ves čas pestila »mlačnost in malobrižnost«, ki, kot pravi Cankar (a že Cankar se je šalil) »koplje narodu prerani grob« – in da je tudi danes tako. Razumljivo je torej tudi naslednje priznanje (zadeva drugo in četrto anketno spodbudo): svojega – več kot skromnega – pisanja ne razumem kot »dolžnosti, povezane s pripadnostjo narodu«, prav tako me »ujetost v nacionalni prostor« ne obremenjuje z nikakršnim »občutkom strahu ali vsaj zaskrbljenosti«, ker pač ne čutim zadevne dolžnosti in ne ujetosti. To je seveda mogoče slišati (tistemu, ki ima tak posluš, še posebej) tudi kot omejenost in neodgovornost, toda če mi s pisanjem že za kaj gre, mi gre predvsem zase; v tem smislu pač, da bi si, v zbranem trenutku, kaj malega pojasnil. In še eno, jako konstitutivno priznanje: menim, da je za literarno narodno prosperiteto čisto dovolj, če iz svojega naroda relevantno brije relevantne norce. Navsezadnje sta zmogla pohod do te visokogorske točke – in to mnogo slabše opremljena – že Prešeren in Cankar, ki ju, spoštovani urednik, omenjate kot najvišja vrvočoda med pisateljstvom in slovenstvom.

Saj – stvar, za katero v tej anketi gre, so predvsem slovenska pisateljska srca, njihov urip in izmera. Pred leti, bilo je še v času kratkega, najbrž le prividno prešernega slovenstva, je Marko Švabič zapisal, da ima dvajsetmiligramsko dušo. Kolikor lahko danes odčitam iz del slovenskih pisateljev in pesnikov, tistih od trideset let navzgor, je večina njihovih duš mnogo težja. Kar naprej imam občutek, da gre za hudo strnjeno vrsto zelo resnih in usodnih mož, ki jim je treba zamolčati, da ves njihov aktivistični pot pač ni čista nebeška mana. In če se danes dober pisatelj obupano sprašuje, »kaj naj počne pisatelj v tako zmedenem času?«, se jaz – z Minattijem – še bolj obupano vprašam, ali res nima nikogar in ničesar rad: zrak, pokrajine, bližnje, vino, večer... Vsaj ljubico nemara? – A to bi že bila neka druga, mirnodobska anketa.